

ספרי' — אוצר החסידים — ליובאוויטש

שער
שלישי

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

לקוטי שיחות

בתרגום חפשי ללשון הקודש

על פרשיות השבוע, חגים ומועדים

•

מכבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל

זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

תצא

(חלק בד שיחה ד)

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות שמונים וארבע לבריאה

מחזור הראשון של לימוד הלקוטי שיחות
שבוע פרשת תצא, הייא אלול, ה'תשפ"ד (ב)

LIKKUTEI SICHOT
TARGUM L'LOSHON HAKODESH

Copyright © 2024
by

KEHOT PUBLICATION SOCIETY
770 Eastern Parkway / Brooklyn, New York 11213
(718) 774-4000 / FAX (718) 774-2718
editor@kehot.com / www.kehot.org

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without prior permission from the copyright holder.

The Kehot logo is a registered trademark of Merkos L'Inyonei Chinuch.

For dedications of the weekly Sichos, please contact us at: dedications@kehot.com

תצא ד

אשר „והצדיקו את הצדיק והרשיעו את הרשע“, והיה לכתוב לומר רק „כי יהיה ריב גו' ושפטום והיה אם בן הכות הרשע גו'!“ – ולמה רש"י אינו מיישב את יתור הלשון כאן?

לגבי הנאמר „והרשיעו את הרשע“ – היה אפשר להעמיס (בדוחק על- כל-פנים) בכונת תיבות אלו, שהן באות כהקדמה ומבוא לנאמר „והיה אם בן הכות הרשע“, כלומר – זה דבר הכתוב: „כי יהיה ריב גו' והרשיעו את הרשע (הנה אם הוא רשע המחוייב מלקות⁴ –) והיה אם בן הכות הרשע – (אזי) והפילו גו'“;

אבל [נוסף על כך שזהו דוחק גדול: סוף-סוף ההוספה „והרשיעו את הרשע“ מיותרת, שכן מן הנאמר „והיה אם בן הכות הרשע“ שמענו ממילא שנתקיים כאן „והרשיעו את הרשע“; ואדרבה: הלשון „והרשיעו את הרשע“ נותנת מקום לטעות (כמו שכתב רש"י⁵) כי „(יכול) כל המתחייבין בדין לוקין (תלמוד לומר כו)“];

הרי עדיין אינו מובן: התיבות „והצדיקו גו'“ – (לפי פשוטו של מקרא) לשם מה נאמרו?

ואי אפשר לומר (בפשוטו של

ספרי שם) כי תבצור כרמך – אין הדין כן (אף שהוא היפך הסברא), או דילפינן מכאן – ואכ"מ – ורש"י אינו כותב כהנ"ל בפירושו, כי ה"ז

פשטות הלשון.

(4) ראה פרש"י כאן ד"ה והרשיעו.

(5) שבערה הקודמת.

א. כבר נתבאר במקומות רבים, שרש"י בפירושו על התורה מיישב כל שאלה העלולה להתעורר בלימוד פשוטו של מקרא, ובמקום שאין רש"י מוצא ביאור (על-פי דרך הפשט) לשאלה בפסוק מסוים (או בתיבה מסוימת) – הוא כותב „לא ידעתי“ וכיוצא בזה¹.

ומכאן, שכאשר יש פסוק שמתעורר בו לכאורה קושי מסוים, ורש"י אינו עומד עליו, הרי זה גופא הוכחה שלפי דרך הפשט אין זו שאלה מלכתחילה; או לחלופין, שהשאלה מיושבת כבר על-פי פירוש של רש"י המופיע לפני זה.

ולפי זה דרוש ביאור בפרשתנו, במאמר הכתוב², „כי יהיה ריב בין אנשים ונגשו אל המשפט ושפטום והצדיקו את הצדיק והרשיעו את הרשע. והיה אם בן הכות הרשע והפילו גו'“: התיבות „והצדיקו את הצדיק והרשיעו את הרשע“ לכאורה מיותרות³ (שהרי מילתא דפשיטא היא

(1) ע"ד פרש"י תולדות כה, ה. ובכ"מ (נסמנו בלקו"ש ח"ה ע' 1 בשו"ג).

(2) כה, א"ב.

(3) ראה פרש"י בפרשתנו לפני זה כב, ת. – וצע"ק לעיל (כד, יט) „קצירך“ מאי קמ"ל.

בספרי עה"פ מפרשו „פרט לשקצרוהו גוים“. אבל רש"י לא הביאו כי בפשט"מ ידעינן זה מ„בשדך“ (אבל ראה סוטה מה, א בשדך „לרבות שכחת קמה“).

ובדוחק (?) י"ל דתרווייהו בעינן (קציר שלך ושדה שלך)

ובדלקמן (כד, כ"כא) כי תחבוט זיתך (וראה

והרשיעו את הרשע" – מכוונים בפשטות כלפי שני בני-אדם נפרדים (שני בעלי ריב, שהאחד "צדיק" וזולתו "רשע"); משא"כ לפי הפירוש הנ"ל הפסוק כולו עוסק באדם אחד: תחילה יש לחפש עליו זכות – "והצדיקו את הצדיק", וכשאי אפשר למצוא, אזי – "והרשיעו (את הרשע)".

[ועל-אחת-כמה-וכמה שאי אפשר לומר שרש"י נוקט בפשוטו של מקרא את דרשת הגמרא¹² – שהכתוב כאן קאי במקרה שבו "עדים זוממין" העידו ו"הרשיעו את הצדיק", ולאחר מכן "אתו עדים אחריני והצדיקו את הצדיק דמעיקרא ושוניהו להני רשעים" (ואזי דינם הוא – "והיה אם) בן הכות רשע", היינו שמחויבים מלקות); וגם מופרך ביותר לומר שדבר זה פשוט כל-כך עד שאין רש"י צריך כלל לאומרו בפירושו!]

ג. ויש לומר, שהטעם לכך שרש"י אינו רואה צורך ליישב שאלה זו (לשם מה נאמר "והצדיקו את הצדיק והרשיעו את הרשע") – הוא לפי שהדבר מובן כבר על-פי פירוש רש"י על התחלת הפסוק "כי יהיה ריב" – "סופם להיות נגשים אל המשפט, אמור מעתה אין שלום יוצא מתוך מריבה, מי גרם ללוט לפרוש מן הצדיק הוי אומר זו מריבה".

דהנה, על דברים אלו מתעוררת שאלה (כמו שהקשו המפרשים¹³): מה

מקרא) שיש כאן (עוד⁶) ציווי ומצות עשה לדון דין אמת⁷ (על-דרך שמצינו כמה לאוין בענין "לא תטה משפט"⁸) – כי מאריכות לשון המקרא ("כי יהיה ריב ג' ונגשו ג' ושפטום") משמע שהכתוב בא להשמיע כאן ענין חדש.

ב. בספרי⁹ מצינו מאן-דאמר שמן הנאמר "והצדיקו את הצדיק" יש ללמוד – "צדקהו כדי שלא ילקה", והיינו, כפי שפירשו זאת המפרשים¹⁰, שיש לפתוח בזכות – לחפש לכל לראש זכות על בעל הדין "כדי שלא ילקה", ורק לאחר מכן לחקור אודות ענין של רשעות; ועל-דרך שמצינו בדיני נפשות, שהדין הוא ש"פותחין בזכות"¹¹.

אבל אי אפשר לומר שרש"י נוקט בפירוש זה, כי אם כן – היה לרש"י לומר זאת בפירושו, כיון שאין כל מקום לצפות ש"בן חמש למקרא" יעמוד מעצמו על פירוש זה (ובמכל-שכן מכך שבספרי טרחו ופירשו זאת).

ובפרט שפירוש זה אינו הולם כל-כך את לשון הכתוב: שני הענינים בפסוק זה – "והצדיקו את הצדיק

(6) נוסף על הציווי (מ"ע) – דברים א, טז. ר"פ שופטים.

(7) כפירוש הרלב"ג עה"פ.

(8) משפטים כג, ו (וראה שם, ב ובפרש"י שם כפי "כפשוטו". שם, ג ובפרש"י). שופטים טז, יט. פרשתנו כד, יז (וראה רש"י שם). וראה דברים א, יז.

(9) פרשתנו עה"פ.

(10) ספרי דבי רב ופי' הב' בתולדות אדם לספרי.

(11) סנהדרין רפ"ד (לב, א – במשנה. שם, ב ואילך). פרש"י נשא ה, יט. וראה מסעי (לה, כד-כה) ושפטו העדה ג' והצילו העדה ג'.

(12) מכות ב, ב. וש"נ (וכפרש"י מכות שם שבא לתרץ "ל"ל והצדיקו כו") – הובא גם ברמב"ן כאן.

(13) גו"א. ועד"ז במשכיל לדוד (וספרי דבי רב לספרי). וראה הערה 16 ובשוה"ג שם.

גורמת שפלוני ילקה); ואילו רש"י שינה מלשון הספרי, ותמורת התיבות, גרם לזה ללקות" כתב, "סופם להיות נגשים אל המשפט!"

והביאור בזה:

רש"י בפירושו זה בא ליישב (גם¹⁷) את שימוש הכתוב כאן בלשון ריב. מצינו בכמה מקומות שסכסוך בין שני אנשים (המובא לפני השופט) – מצוין בתורה בביטוי "דבר¹⁸", ועל-דרך דוגמא: "כי¹⁹ יהיה להם דבר בא אלי ושפטתי בין איש ובין רעהו", "מי²⁰ בעל דברים יגש אליהם". משא"כ הלשון "ריב" משמשת (על-פי רוב²¹) כלפי מאבק שאותו בעלי הריב אינם מביאים למשפט, כמו: "ויהי²² ריב בין רועי מקנה אברם גו", "ויריבו²³ רועי גרר גו", "וכי²⁴ יריבון אנשים והכה איש גו"²⁵.

ולפי זה היה מתאים יותר שהכתוב ינקוט כאן בלשון "כי יהיה דבר" [וכפי

17) נוסף על השאלה, "כי יהי ריב לל", לכתוב כי יגשו אנשים למשפט" (גו"א. ועד"ז ברא"ם. באר מים חיים (לאחי המהר"ל. ועוד).
18) בהבא לקמן – ע"ד החילוק בין "דבר" ל"ריב" – ראה בארוכה מלבי"ם כאן.
19) יתרו יח, טז. וראה שם, יט (וברש"י שם). שם, כב, כו.

20) משפטים כד, יד (וראה רש"י שם).

21) כי במקומות אחדים – גם לפני פרשתנו – נאמר כן גם בנוגע לבעלי דינים: משפטים כג, ב"ג. שם, ו. וכן בפ' שופטים יז, ח. יט, כא, ה. 22) לך יג, ז. – ובזה קאי רש"י בפרשתנו כאן.

23) תולדות כו, כ.

24) משפטים כא, יח.

25) ראה גם לך שם, ח. תולדות שם, כא"כב. ויצא לא, לו. בשלח יז, ב. שם, ז. ועוד.

חסרון יש כאן בכך ש,סופם להיות נגשים אל המשפט"? ואדרבה: עי"ז שיהיו "נגשים אל המשפט" – יבוא ביניהם השלום¹⁴, וכמו שנאמר¹⁵ "ושפטו את העם גו' וגם כל העם הזה על מקומו יבוא בשלום"¹⁶.

והתמיהה גדולה מזו: מקורו של פירוש רש"י זה הוא בספריי, אבל שם נוסח הדברים הוא: "אין שלום יוצא מתוך מריבה . . מי גרם לזה ללקות הוי אומר זו מריבה" (היינו שהמריבה

14) משכיל לדוד (וספרי דבי רב).

15) יתרו יח, כב"כג. – כן הובא במשכיל לדוד (וספרי דבי רב), אבל בפרש"י יתרו שם ד, "כל העם" קאי על "אהרן כו' הנלוים עתה עמך". אלא שמ"מ זה שמשפט מביא שלום הו"ע המובן בסברא ובפשטות.

16) ראה גם גו"א כאן: לא יוכלו להתפשר יחד מעצמם כ"א עי"ז דין . . הריב . . לא תוכל להשקט אותו כי אם עי" משפט – היינו, דעי" משפט יתפשרו וישלימו.

במשכיל לדוד (וספרי דבי רב) תי' ד, ר"ל סופם להיות נגשים אל המשפט שיתבע זה ויביא עדים שהכהו ויחוייב הלה מלקות כו' (וראה גם רמב"ן כאן "ויתכן כו") סופם לבא לידי קטטה ולחבול זב"ז" (ע"ד פרש"י לקמן כה, יא).

אבל צע"ג, שהרי לא נרמז זה כלל בלשון רש"י "נגשים אל המשפט", ובפרט שמשנה מלשון הספרי "מי גרם לזה ללקות" (כדלקמן בפנים) וגם מפירושו לקמן שם. וראה לקמן הערה 30.

* בגו"א שם מבאר, שזוהי כוונת רש"י להדגיש גדול חסרון הריב, ד, "סוף שיהי' גדול" שרק עי" משפט אפשר להשקטו. אבל מלשון רש"י "סופם להיות נגשים אל המשפט" משמע ש,נגשים אל המשפט" גופא הו"ע של חסרון (ועוד גרוע מהריב) [וכהלשון "סופם" .. בכ"מ (בענין של חסרון), ולדוגמא בפרש"י פרשתנו: כא, יא. כב, יד. כה, יא]. נוסף שלפ"ז הרא"י מלוט אינה דוגמא מתאימה לנדו"ד "נגשים אל המשפט" (ומתבטל הריב).

לחלוטין עם הצד האחד, הרי מאחר שאין ביניהם, ריב" והם מחזירים אחר האמת – אף פסק־דין שכזה יביאם לידי שלום.

אך כאשר ישנו ריב – היינו שהסכסוך הפך למאבק ומריבה, אי אפשר שיצא מכאן שלום. אמנם הם יתייצבו למשפט, ובית־דין יכריע בפסק־דין חתוך מיהו הזכאי ומיהו החייב, אבל גם לאחר פסק הדין – „אין שלום יוצא“³¹.

ועל נקודה זו רש"י מביא ראיה ודוגמא מלוט – „מי גרם ללוט לפרוש מן הצדיק הוי אומר זו מריבה“: דלכאורה, הריב שם היה (לא בין לוט ו(אברהם) הצדיק, אלא) בין רועי אברהם לרועי לוט בלבד. אברהם ולוט מצד עצמם היו „אנשים אחים“³². ומכל מקום, כיון שפרץ שם „ריב“ – לא היה ביכלתם להשאר בשלום במקום אחד, ולוט הוכרח „לפרוש מן הצדיק“.

ד. ועפ"ז יתיישב בדרך ממילא הטעם לכך שהכתוב אומר „והצדיק את הצדיק והרשיעו את הרשע“ – שכן לפי פירושו רש"י זוהי בדיוק כוונת הפסוק כאן³³, אשר „כי יהיה ריב“, הנה „אין שלום יוצא“ – שלום לא יצמח מכך, אפילו לא באמצעות משפט, לפי

(31) להעיר גם מפ"י תולדות אדם לספרי כאן.

(32) לך שם, ח. וראה רש"י שם.

(33) ע"פ המבואר בפנים מתורצת ג"כ קושיית הרמב"ן כאן – מה ענין המלקות בריב בין שני אנשים – כי ע"ד הפשט פסוק זה הו"ע לעצמו, ואינו הקדמה לפסוק שלאח"ז, והי' אם בן הכות הרשע גו" (ומה שפרש"י בד"ה והרשיעו „יכול כל המתחייבין בדין לוקין כו" – הוא לימוד נוסף מצד סמיכות הפסוקים. ואכ"מ).

שניתן להיווכח, שאונקלוס²⁶ תרגם את תיבת „ריב“ שבפסוק דידן²⁷ – לא „מצותא“ (כברוב המקומות שבהם נאמר ריב²⁸), אלא „דין“²⁹. ואם כן, למה משתמש הכתוב כאן בתיבה „ריב“ דוקא ולא בכיטוי „דבר“?

ועל כך מפרש רש"י: „כי יהיה ריב – סופם להיות נגשים אל המשפט אמור מעתה אין שלום יוצא מתוך מריבה“. כלומר, המדובר כאן הוא סכסוך באופן של ריב, וממצב שכזה „אין שלום יוצא“, אפילו לא באמצעות „משפט“³⁰:

בכלל, כאשר בין שני בני־אדם יש סכסוך שאינו בגדר מריבה, יתכן שיתיישרו ההדורים ביניהם והסכסוך יביא לשלום – אם עי"ז שיעשו פשרה בינם לבין עצמם ואם עי"ז שבית־דין ימצא פשרה ביניהם; ואפילו במצב שבו בית־דין מחליט שהצדק הוא

(26) משא"כ בתיב"ע כאן שמתרגם „תיגרא“.

(27) וכן במקומות שבהערה 21 (אלא שבשופטים יז, ח) מתרגם ריבות – פלוגתא (דינא).

(28) ראה ת"א במקומות שבהערות 22-25.

(29) כתרומות תיבת „דבר“ ביתרו יח, טז. משפטים כד, יד.

(30) ולכן משנה רש"י מלשון הספרי „גרם לזה ללקות“ – כי כאן הכוונה להמחלוקת ולא מה שאחד ילקה [משא"כ בפרש"י לקמן כה, יא שכוונתו כבספרי שם. ועפ"ז מתורץ בפשטות תרתי ל"ל – כי הם ב' ענינים שונים, וא"צ לדחוק כתי' המשכיל לדוד לקמן שם].

(* בכמה דפוסים „פלגתא“. וכן הובא בפ"י נתינה לגר ביאור על תרגום אונקלוס (מהר"ן אדלר). וכן הוא בחומש נתינה לגר. אבל בספר תרת תורה הנק' תאג' (ירושלים תרנ"ה), ועוד הוא „פלוגתא“ בכפונים.

שהמשפט כאן הוא באופן של „והצדיקו את הצדיק והרשיעו את הרשע“:

אין מדובר כאן בבעלי דין המחזירים אחר האמת, וממילא מבקשים משפט שיביא שלום ביניהם, אלא – האחד הנו צדיק וזולתו רשע, ובמצב זה, מטרת פסק הדין אינה אלא לברר זאת ולמצוא ולהצדיק את הצדיק, וכן „והרשיעו את הרשע“.

ה. ויש להוסיף עוד, שהכתוב כאן מבהיר ענין נוסף:

היה אפשר להסיק שמאחר שזוהו „ריב“, ואנשים אלו מנהלים ביניהם מחלוקת, כך שאחד מהם או שניהם גם יחד הנם בעלי מחלוקת (רשעים³⁴) – הרי שאין כל צורך להעמידם למשפט על הדין־ודברים שביניהם, אלא תחילה יש להענישם על עצם המחלוקת, ולאחר מכן לבחון את המצב; שכן עצם ביטול המחלוקת יכול להביא לידי שלום, להודאה על האמת וכן הלאה.

ועל כך אומרת התורה – „כי יהיה ריב גוי ושפטום“: מבלי הבט על „ריב“ העומד ביניהם, על בית־דין מוטל החיוב לשפוט ביניהם – להיכנס לנבכי הסכסוך, להעמיק ולבחון כדבעי את פרטי הדבר ולהגיע לידי הכרעה ופסק־דין.

ואף לאחר מכן – היה מקום להרהר בדבר ולטעון שמאחר שמתנהל ביניהם ריב – בלתי־אפשרי שהצדק יהיה

לחלוטין עם אחד מהם, כי בהכנסם למחלוקת – בודאי סוף־סוף יגזימו שניהם בטענותיהם וכו'³⁵; וממילא ניתן להגיע לידי מסקנא, שכאשר השופט מצדיק אחד מהם (כפשוטו של מקרא – שמצדיקו לגמרי), הרי זה פסק־דין של טעות,

– הנה על כך ממשיך הכתוב „והצדיקו את הצדיק והרשיעו את הרשע“: אמנם יתכן שבפרט של ה„ריב“ תלוי האשם בשניהם, אבל בנוגע לעצם הדין הנה „והצדיקו את הצדיק והרשיעו את הרשע“ – בנקודה זו דברי השופטים אמת, שהאחד – הצדק עמו לגמרי, וזולתו – אינו בר־צדק כלל.

ויש לומר (על־דרך אופן הלימוד שבגמרא) – שבכך הכתוב מבהיר יתרה מזו: „והצדיקו את הצדיק, דמעיקרא“³⁶, פירוש: כאשר בית־דין צדק מצדיק לגמרי את האחד – סופו של דבר שניתן יהיה לראות כי גם בנוגע ל„ריב“ והמחלוקת כאן הלה הנו „צדיק“ ואין בו כל אשמה³⁷; ה„ריב“ נוצר מצדו של הרשע ונותר מיוחס לרשע³⁸, ואילו זולתו – הרי הוא צדיק, „והצדיקו את הצדיק דמעיקרא“.

(משיחת ש"פ תצא תשמ"א)

35) ע"ד שמות (ב, יג): שני גוי' נצים ויאמר לרשע למה תכה רעך ופרש"י רשע כמותך – דעפ"ז (בפנים) מובן בפשט"ו – מנ"ל דהוא רשע.

36) ל' הגמרא – מכות שם.

37) עיין פרש"י יתרו יח, כא ד"ה שונאי בצע.

ואכ"מ.

38) להעיר מאבות (פ"ה, מ"ז): מחלוקת קורח וכל עדתו.

34) להעיר מאבות פ"א מ"ח: בעלי הדין כו' כרשעים.

